

Zijn er geslachts- en leeftijdsverschillen in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn?

Naam: Xander Linthorst

Studentnummer: 6284248

Begeleider: Jos Slabbekoorn

Leerdam, 14 juni 2021

Inhoudsopgave

Abstract.....	3
Inleiding.....	3
Theorie.....	6
Gendersverschillen.....	7
Leeftijdsverschillen.....	9
Intersectie leeftijd en geslacht.....	11
Methode.....	12
Selecties.....	13
Operationalisering.....	14
Analyse.....	17
Resultaten.....	17
Conclusie.....	23
Discussie.....	25
Literatuurlijst.....	27

Abstract

Deze paper onderzoekt of er intersectionele geslachts- en leeftijdsverschillen zijn in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Om dit te onderzoeken wordt gebruik gemaakt van data van het LISS-panel. De sample bestaat uit 1225 mannen (45.5%) en 1468 vrouwen (54.5%) uit Nederland, tussen de 25 en 64 jaar oud (n=2693), verdeeld in 3 leeftijdsgroepen. In lijn met eerder onderzoek (Weisbrod, 1962; Lanzi, 2007) wordt uit de analyses geconcludeerd dat hoe meer menselijk kapitaal iemand heeft, hoe hoger zijn of haar subjectief welzijn is. Dit positieve effect van menselijk kapitaal op subjectief welzijn wordt gevonden voor jonge mannen, jonge vrouwen, mannen uit de middelste leeftijdsgroep, vrouwen uit de middelste leeftijdsgroep en oudere mannen. Voor de groep oudere vrouwen werd geen positief effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn gevonden. Oudere vrouwen profiteren dus niet van menselijk kapitaal. Om de onderliggende mechanismen hiervan te verklaren is vervolgonderzoek nodig.

Trefwoorden: Intersectionaliteit; subjectief welzijn; menselijk kapitaal; geslacht; leeftijd

Inleiding

Al duizenden jaren houdt de mensheid zich bezig met welzijn. Zo gaf de Griekse filosoof Aristoteles vier eeuwen voor Christus al aan dat de belangrijkste taak van de staat het bevorderen van de welzijn van zijn onderdanen is (Zwaag, 1970). Tegenwoordig wordt in de wetenschap welzijn grotendeels onderzocht aan de hand van indicatoren van kwaliteit van leven zoals inkomen, opleiding, gezondheid en sociale netwerken. De laatste decennia is er een nieuwe stroming ontstaan in het onderzoek naar welzijn, waarin gekeken wordt naar subjectief welzijn. In de afgelopen 50 jaar is hier steeds meer onderzoek naar gedaan. Waar het begrip subjectief welzijn voor 1970 nog nauwelijks bekend was, zijn er tussen 1999 en 2018 ruim 170.000 artikelen gepubliceerd waar het begrip 'subjective well-being' genoemd wordt (Diener et al, 2018). Deze paper richt zich ook op subjectief welzijn.

In de literatuur worden verschillende definities van subjectief welzijn gehanteerd. In deze paper definiëren we subjectief welzijn als de evaluatie door een persoon van zijn of haar leven

(Western & Tomaszewski, 2016). Deze beoordeling is zowel cognitief als affectief. Het cognitieve aspect gaat over hoe men denkt over zijn of haar leven, het affectieve aspect heeft betrekking op hoe men zich voelt tegenover zijn of haar leven. Het verhogen van het subjectief welzijn is inmiddels één van de belangrijkste beleidsopdrachten in Nederland (Verlet, Devos, & Reynaert, 2005). Mensen in Westerse landen hebben een bepaald niveau van materiële overvloed en gezondheid bereikt, waardoor ze nu op zoek gaan naar het 'goede leven' (Boogers, 2014). Steeds meer politici geven aan dat dit een van hun voornaamste doelstellingen is (Verlet, Devos, & Reynaert, 2005).

Een belangrijke voorspeller van subjectief welzijn is menselijk kapitaal. Onderzoek heeft uitgewezen dat mensen met meer menselijk kapitaal een hoger subjectief welzijn rapporteren (Weisbrod, 1962; Lanzi, 2007). Uit onderzoek blijkt dat er gender- en leeftijdsdiscriminatie bestaat (Barnett, 2005). Deze discriminatie kan er voor zorgen dat sommige groepen hun menselijk kapitaal niet volledig kunnen benutten om een beter subjectief welzijn te bereiken.

In Nederland is het aantal hoogopgeleide vrouwen de afgelopen 40 jaar sterk toegenomen. Sinds 2015 staan er zelfs meer vrouwen ingeschreven bij een hbo of universitaire opleiding dan mannen (CBS, 2019). Door een opleiding te volgen wordt het menselijk kapitaal vergroot, vrouwen hebben dus meer menselijk kapitaal verkregen. Dit heeft echter niet geleid tot een toename in subjectief welzijn onder vrouwen. Vrouwen ervaren minder positieve emoties en meer negatieve emoties dan mannen (van Beuningen, 2018). Dit wekt de indruk dat menselijk kapitaal een ander effect heeft op het subjectief welzijn voor vrouwen. Deze paper onderzoekt of het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn inderdaad anders is voor vrouwen dan voor mannen.

Een andere belangrijke voorspeller voor het subjectief welzijn is leeftijd. In meer dan 50 landen is gevonden dat het subjectief welzijn over de levensloop een U-vorm vertoont. Jongere en oudere mensen rapporteren een hoger subjectief welzijn dan de middelste leeftijdsgroep (Blanchflower & Oswald, 2008). Naarmate mensen ouder worden vergaren ze meer menselijk kapitaal (Lochner, 2004). De verwachting zou dus zijn dat subjectief welzijn lineair zou stijgen met het vorderen van de leeftijd. Mogelijk zijn er factoren waar met name de middelste

leeftijdsgroep last van heeft. Deze paper onderzoekt of dit lagere subjectief welzijn van de middelste leeftijdsgroep wordt verklaard door een verminderd positief effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn.

In het bestaande onderzoek naar verschil in subjectief welzijn is veelal gebruik gemaakt van een één-dimensionele benadering van stratificatie, de focus lag op de effecten van geslacht en leeftijd individueel. Er wordt vanuit gegaan dat het effect van geslacht hetzelfde is voor alle leeftijden. Intersectionaliteitstheorie (Crenshaw, 1989) stelt dat verschillende sociale categorieën met elkaar kruisen en een unieke sociale identiteit creëren. Deze unieke identiteiten kunnen variërende ongelijkheidseffecten ervaren. Op basis van de intersectionaliteitstheorie (Crenshaw, 1989), is de aanname dat het effect van leeftijd per geslachtsgroep kan variëren. Het is dus belangrijk om te kijken naar intersecties van leeftijd en geslacht. Het belang van een intersectioneel perspectief wordt steeds meer erkend in academische kringen en beleidsvorming (RoSa vzw, 2021).

Deze paper onderzoekt intersectionele geslachts- en leeftijdsverschillen in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Hier is nog geen onderzoek naar gedaan, deze paper vult dus een lacune en laat zien welke intersectionele groepen mogelijk extra kwetsbaar zijn voor een laag subjectief welzijn. Daarnaast toetst deze paper mogelijke mechanismen die ten grondslag liggen aan intersectionele verschillen. Deze informatie kan nuttig zijn voor beleidsmakers omdat ze op basis van deze kennis maatregelen kunnen bedenken en invoeren om de ongelijkheid te verminderen.

In deze paper staat de volgende onderzoeksvraag centraal: *zijn er intersectionele geslachts- en leeftijdsverschillen in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn?*

Om dit te onderzoeken wordt gebruik gemaakt van data van de Longitudinal Internet studies for the Social Sciences (LISS). Dit is een dataset die sinds 2007 gegevens verzameld van 5000 gezinnen, bestaande uit 7,500 individuen in Nederland. De deelnemers van de dataset zijn willekeurig gekozen en zijn dus representatief voor de Nederlandse bevolking. Daarnaast is de data longitudinaal, respondenten hebben over een langere periode vragenlijsten ingevuld. Hierdoor hebben we meer zekerheid over de tijdsvolgorde van bepaalde effecten. Het LISS-

panel bevat onder andere data over gezondheid, werk en scholing, persoonlijkheid en demografische gegevens. De data van het LISS-panel zijn dus zeer geschikt voor intersectioneel onderzoek naar subjectief welzijn.

Theorie

In de literatuur worden verschillende definities gebruikt die kunnen worden geclassificeerd in twee typen welzijn: objectief en subjectief welzijn. De objectieve benadering definieert welzijn aan de hand van indicatoren van kwaliteit van leven. Dit zijn materiële indicatoren zoals inkomen, voedsel en onderdak en sociale attributen als opleiding, gezondheid, sociale netwerken en connecties. De tweede benadering van welzijn is de subjectieve benadering. Deze benadering gaat uit van hoe mensen zelf hun eigen leven evalueren. Dit is soms een evaluatie van de tevredenheid over hun leven of een evaluatie van hoe gelukkig ze zijn. Deze paper maakt gebruik van de subjectieve benadering, omdat de meting van subjectief welzijn een completer en algemener beeld geeft van het welzijn van de individu (Western & Tomaszewski, 2016). De meeste objectieve indicatoren zijn immers slechts indirecte metingen van hoe mensen denken over hun leefomstandigheden (Verlet & Callens, 2010).

Menselijk kapitaal is gebleken een belangrijke determinant van subjectief welzijn te zijn (Weisbrod, 1962; Lanzi, 2007). Menselijk kapitaal zorgt voor meer kwaliteiten en vaardigheden waardoor mensen productiever worden en het geeft mensen de mogelijkheid hun leven verder te verrijken (Lanzi, 2007). Hoe meer menselijk kapitaal mensen hebben, hoe beter ze hun persoonlijke en professionele doelstellingen kunnen behalen (Ivanova, 2016). De 'need fulfillment theory' (Neubauer & Voss, 2018) stelt dat het subjectief welzijn afhankelijk is van de mate waarin de fysieke en psychologische behoeften van een individu bevredigd zijn. Mensen met meer menselijk kapitaal kunnen beter hun doelen behalen en hebben daardoor een hoger subjectief welzijn.

Daarnaast geeft menselijk kapitaal individuen de mogelijkheid tot zelfactualisatie, wat inhoudt dat men talenten en vaardigheden optimaal ontwikkeld en het beste uit zichzelf haalt (Ivanova, 2016). Onderzoek heeft aangetoond dat zelfactualisatie leidt tot een hoger subjectief welzijn (Kiaei, 2014).

Opleidingsniveau is een belangrijk onderdeel van menselijk kapitaal. De productiviteit van een individu hangt positief samen met het aantal jaren scholing dat hij of zij gevolgd heeft (Kwon, 2009). Opleidingsniveau weerspiegelt de sociale positie van mensen en is gerelateerd aan hun materiële en immateriële hulpbronnen. Opleiding heeft een direct effect op de kans op werkloosheid, het inkomen en de gezondheid (Von dem Knesebeck, Verde, & Dragano, 2006). Het hebben van een baan (Clark, Chatterjee, Martin, & Davis, 2019), het hebben van een hoger inkomen (Cummins, 2000), en een goede gezondheid (Steptoe, Deaton, & Stone, 2015), leidt tot een hoger subjectief welzijn.

Mensen met meer menselijk kapitaal hebben een betere positie op de arbeidsmarkt waardoor ze minder vaak werkloos zijn, vaker een hoger inkomen hebben en vaker in een kwalitatief goede woning wonen (CBS, 2015). Daarnaast hebben ze meer keuzevrijheid om fulltime of parttime te werken en verhoogt het het zelfvertrouwen (Ibrahim & Tiwari, 2014). In de Verenigde Staten heeft onderzoek uitgewezen dat opleidingsniveau een significant positief effect heeft op subjectief welzijn, zelfs als er wordt gecontroleerd voor inkomen en gezondheid. (Yakovlev & Leguizamon, 2012). Op basis van bovenstaande argumenten wordt verwacht dat:

Hypothese 1: hoe meer menselijk kapitaal iemand heeft, hoe hoger zijn of haar subjectief welzijn.

Genderverschillen

De geslachtsverschillen in subjectief welzijn zijn veelvuldig onderzocht (Pinquart, & Sorensen, 2001); (Brown, & Hargrove, 2013); (Graham, & Chattopadhyay, 2013); (Meisenberg, & Woodley, 2014). Hierin wordt overwegend gevonden dat vrouwen een lager subjectief welzijn rapporteren dan mannen (Pinquart & Sorensen, 2001). Al zijn er ook een aantal onderzoeken die juist het tegenovergestelde resultaat vinden (Graham & Chattopadhyay, 2013). Over het algemeen is de consensus dat vrouwen een lager subjectief welzijn rapporteren dan mannen.

Hoewel vrouwen de afgelopen decennia op veel terreinen flinke vooruitgang hebben geboekt richting meer gendergelijkheid (Meisenberg, & Woodley, 2014), is dit niet terug te zien in het

subjectief welzijn. Sterker nog, in de Verenigde staten is bij vrouwen zelfs een daling te zien in geluk en tevredenheid over hun leven. In Engeland is de tevredenheid over het leven, één van de dimensies van subjectief welzijn, praktisch onveranderd gebleven (Meisenberg, & Woodley, 2014). In Nederland is in de laatste 40 jaar te zien dat vrouwen steeds meer menselijk kapitaal bezitten. Sinds 2015 staan er zelfs meer vrouwen ingeschreven bij een hbo of universitaire opleiding dan mannen (CBS, 2019). Toch scoren vrouwen nog steeds lager op twee van de drie dimensies van subjectief welzijn. (van Beuningen, 2018). Dit lijkt er op te wijzen dat de returns van menselijk kapitaal niet gelijk zijn voor mannen en vrouwen.

Een belangrijke verklaring voor genderverschillen in subjectief welzijn zijn sociale factoren. Voor mannen en vrouwen gelden verschillende normen en verwachtingen, ook wel bekend als genderrollen. Genderrollen zijn gebaseerd op de verschillende verwachtingen die individuen, groepen en samenlevingen hebben van individuen, op basis van hun geslacht. Genderrollen zijn het product van interacties tussen individuen en hun omgeving, deze geven aanwijzingen over welk gedrag gepast wordt beschouwd voor welk geslacht. Deze normen en verwachtingen beïnvloeden wat als een gepast beroep wordt beschouwd voor mannen en vrouwen, wat voor eigenschappen mannen en vrouwen zouden moeten bezitten, en zelfs welke emoties ze horen te tonen (Blackstone, 2003).

In Nederland worden mannen traditioneel gezien als dragers van 'agentic' eigenschappen, gefocust op zelfpromotie, onafhankelijkheid en competitie. Dit zijn vooral instrumentele en doelgerichte eigenschappen, geschikt voor het behalen van professionele successen. Vrouwen worden gezien als dragers van 'communal' eigenschappen. Deze zijn gefocust op anderen, zorgdragend voor anderen en geschikt voor opvoeding en huishouden (Diekman, Goodfriend, & Goodwin, 2004).

Een belangrijke theorie die hier op aan sluit is de 'Role Congruity theory' (Eagly, 2013). Deze theorie stelt dat iemand positief wordt beoordeeld wanneer hij of zij aan het stereotype beeld voldoet. Onderzoek heeft aangetoond dat mensen die de verwachtingen van genderrollen overschrijden vaak afwijzende reacties krijgen van anderen. Dit kan een negatief effect hebben op het subjectief welzijn van het individu (Batz, & Tay, 2018). Vrouwen komen minder snel in

aanmerking voor leiderschapsrollen omdat het stereotype beeld van een goede leider niet overeenkomt met het stereotype beeld van een vrouw. (Eagly & Karau, 2002).

Leiderschapskwaliteiten worden hierdoor bij vrouwen minder snel herkend. Vrouwen krijgen hierdoor minder kansen om de baan te krijgen die ze willen en verdienen vaak minder (Blau, Gielen, & Zimmerman, 2016). Vrouwen krijgen dus ook als ze meer menselijk kapitaal bezitten nog steeds niet de kans om hun doelen te behalen, ze profiteren dus minder van hun menselijk kapitaal. In lijn met de 'need-fulfillment theorie' (Neubauer & Voss, 2018), hebben vrouwen een lager subjectief welzijn omdat ze hun doelen niet kunnen halen.

Wanneer vrouwen toch een leiderschapsrol aannemen in een organisatie krijgen zij op meerdere fronten te maken met discriminatie. Aan de ene kant krijgen ze negatieve reacties van familie en gezinsleden omdat zij niet aan de genderrollen voldoen. Aan de andere kant ervaren zij ook discriminatie op hun werk omdat zij rollen aannemen die traditioneel niet als 'vrouwelijk' worden gezien. Zij ervaren hier veel negatieve reacties op en dit beïnvloedt hun werktevredenheid (Garcia-Retamero & López-Zafra, 2006). Op basis van deze argumenten is de verwachting dat:

Hypothese 2: het positieve effect van menselijk kapitaal op het subjectieve welzijn is lager voor vrouwen dan voor mannen.

Leeftijdsverschillen

Uit meerdere onderzoeken in verschillende landen is naar voren gekomen dat het subjectief welzijn hoog is op jongere leeftijd, in de middelste leeftijdsgroep flink daalt en op oudere leeftijd weer stijgt naar ongeveer hetzelfde niveau als op jongere leeftijd. Subjectief welzijn over de levensloop vertoont dus een U-vorm. Dit patroon is in meer dan 50 landen aangetoond (Blanchflower & Oswald, 2008).

Een verklaring voor het relatief lage subjectief welzijn in de middelste leeftijdsgroep is de work-life balance. Integratie van werk en het sociale leven is een belangrijke opgave voor de middelste leeftijdsgroep (Lachman & Boone-james, 1997). Het succesvol combineren van werk

en sociale rollen levert een belangrijke bijdrage aan het subjectief welzijn. Wanneer dit niet goed lukt gaat dit gepaard met een lagere werktevredenheid (Allen, Herst, Bruck, & Sutton, 2000), welzijn en kwaliteit van leven (Aryee, 1992). Daarnaast heeft het ook invloed op andere uitkomsten die gerelateerd zijn aan subjectief welzijn, zoals stress (Burke, 1988), verminderde mentale gezondheid (Beatty, 1996) en familie conflicten (Higgins, Duxbury, & Irving, 1992). In lijn met de 'need-fulfillment theorie' neemt het subjectief welzijn van individuen toe wanneer hun doelen behaald worden. Wanneer de work-life balance niet goed is, hebben individuen te weinig tijd om hun doelstellingen te halen. Dit leidt tot een lager subjectief welzijn (Gröpel & Kuhl, 2009).

Veel mensen uit de middelste leeftijdsgroep krijgen kinderen, dit vergroot de druk van de privé-kant. Dit kan het vinden van een balans tussen werk en privé bemoeilijken. Ondanks dat bewijs gevonden is dat ouderschap gepaard gaat met verbeterde gezondheid en verhoogde levensverwachting, tonen recente onderzoeken aan dat het hebben van kinderen leidt tot een lager subjectief welzijn. Het opvoeden van een kind kost tijd, brengt kosten met zich mee en kan leiden tot conflicten in het huwelijk. Daarnaast is het voor veel ouders moeilijker de balans te vinden tussen werk en familie (Craig 2007). Dit heeft negatieve gevolgen voor de mentale gezondheid en de kwaliteit van de relatie. Uit onderzoek blijkt dat mensen met kinderen vaker ongelukkiger zijn en minder tevreden zijn met hun dagelijks leven dan mensen zonder kinderen. Na de geboorte van een kind neemt het subjectief welzijn van de ouders dus af en dit keert pas weer terug nadat de kinderen uit huis gaan. (Musick, Meier, & Flood, 2016).

In het kort, individuen in de middelste leeftijdsgroep kunnen moeilijker hun werk en sociale leven combineren. Ook hier is de 'need-fulfillment theory' (Neubauer & Voss, 2018) opnieuw van belang. Mensen uit deze leeftijdsgroep hebben niet genoeg tijd om hun beoogde doelen te behalen, waardoor ze een lager subjectief welzijn hebben. Hierdoor verwachten we dat:

Hypothese 3: Het effect van menselijk kapitaal op subjectief welzijn is kleiner in de middelste leeftijdsgroep.

Intersectie leeftijd en geslacht

Intersectionaliteit is een sociologisch denkkader dat licht werpt op de unieke vormen van meervoudige discriminatie die een persoon kan ervaren op grond van diens sociale identiteit. Het werd geïntroduceerd door Kimberlé Crenshaw (1989), zij stelde dat verschillende sociale categorieën met elkaar kruisen en een unieke sociale identiteit creëren. Deze unieke identiteiten kunnen variërende ongelijkheidseffecten ervaren.

Het leven van mensen is multidimensionaal en complex. Al deze dimensies van identiteit beïnvloeden elkaar. Dat betekent dat je in een analyse van ongelijkheden het nooit enkel moet hebben over één van die stukjes identiteit (Hankivsky, 2014). Je kan het niet enkel hebben over vrouwen of over ouderen zonder te letten op verschillen binnen die groepen. Het maakt voor je positie in de maatschappij immers uit of je naast jong of oud ook een man of vrouw bent.

Verschillende aspecten van iemands sociale identiteit bepalen dus de maatschappelijke positie van een persoon. Mensen kunnen op bepaalde gronden gediscrimineerd worden en op andere gronden juist geprivilegieerd worden. Mensen die tot meerdere achtergestelde groepen behoren hebben een hogere kans op negatieve ervaringen en sociale uitkomsten. Dit wordt 'multiple jeopardy' genoemd (King, 1988).

Zoals eerder genoemd, is de verwachting dat het positieve effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn kleiner is voor vrouwen dan voor mannen. Ten tweede is de verwachting dat mensen uit de middelste leeftijdsgroep minder baat hebben van hun menselijk kapitaal omdat zij vaker hun werk en sociaal leven niet goed kunnen combineren. Vrouwen uit de middelste leeftijdsgroep vallen met hun unieke identiteit dus in twee risicogroepen en hebben een verhoogd risico op een lager subjectief welzijn. Daarbovenop zijn de verantwoordelijkheden bij ouderschap vaak niet gelijk verdeeld tussen mannen en vrouwen. Vrouwen nemen vaker de rol van primaire verzorger op zich en ervaren daarom meer de stress die gepaard gaat met de dagelijkse zorg voor het kind. Hierdoor is het voor vrouwen nog moeilijker om een goede werk-privé balans te vinden. Verder geven vrouwen ook aan dat ze minder steun ervaren van hun partner (Galatzer-Levy, Mazursky, Mancini, & Bonanno, 2011). Juist vrouwen uit de middelste leeftijdsgroep hebben een verhoogd risico op een lager subjectief welzijn omdat het voor deze

groep nog moeilijker is om een goede privé- werk balans te vinden. Op basis hiervan verwachten we dat:

Hypothese 4: het positieve effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn is het kleinst voor vrouwen uit de middelste leeftijdsgroep.

Methode

Data

Voor deze paper is gebruik gemaakt van data van het LISS panel (Longitudinal Internet studies for the Social Sciences). Dit panel wordt beheerd door CentERdata, instituut voor dataverzameling en onderzoek (Universiteit Tilburg). Sinds 2007 worden jaarlijks vragenlijsten afgenomen over een breed scala aan onderwerpen zoals gezondheid, familie en huishouden, werk en scholing en persoonlijkheid.

Het LISS panel bestaat uit 5000 huishoudens, bestaande uit ongeveer 7500 individuen. De huishoudens zijn willekeurig geselecteerd uit het populatie register van het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek). Alle huishoudens die permanent in Nederland verblijven en waarvan minstens één persoon Nederlands spreekt, hebben een kans om geselecteerd te worden voor deelname. Wanneer een huishouden geselecteerd is krijgt ieder lid van het huishouden van boven de zestien jaar een uitnodiging om deel te nemen aan het onderzoek. Respondenten vullen de online vragenlijst elke maand in en krijgen betaald voor elke ingevulde vragenlijst. Huishoudens die niet kunnen deelnemen door de afwezigheid van een computer en internetverbinding worden hierin voorzien. Vanaf 2009 is het aantal respondenten meerdere keren uitgebreid. Dit is gedaan door middel van een gestratificeerde steekproef zodat personen uit lastig te bereiken groepen ook konden meedoen aan het onderzoek. Hiermee is de representativiteit van het onderzoek verbeterd.

Om mogelijke schijneffecten van de coronacrisis uit te sluiten, gebruiken we voor dit onderzoek data van de jaren 2018 en 2019. De Covid-19 pandemie heeft geleid tot een medische en economische crisis en is daarnaast ook gerelateerd aan afnamen in belangrijke aspecten op het

gebied van subjectief welzijn (Zacher & Rudolph, 2021). Met gegevens uit het jaar 2019 en 2018 kunnen daarom zuiverdere conclusies getrokken worden omdat de invloed van de Covid-19 pandemie kan worden uitgesloten.

De afhankelijke variabele, subjectief welzijn, komt uit wave 11 van de 'Personality' vragenlijst. Dit is een van de kern-studies van het LISS-panel. Deze wave vond plaats in de maanden mei en juni 2019. Het responspercentage dat deze vragenlijst compleet heeft ingevuld is 80,7%. De onafhankelijke variabele, menselijk kapitaal en de controlevariabele werkloosheid komen uit de vragenlijst 'Work and schooling'. Deze vragenlijst is afgenomen in mei 2018. Het responspercentage op deze vragenlijst is 77,6%. De moderatorvariabelen, geslacht en leeftijd en de controlevariabele etniciteit, zijn afkomstig van een dataset genaamd 'Background Variables'. Deze gegevens zijn verzameld in december 2018. Iedereen heeft geldige gegevens in de achtergrondvariabelen, het responspercentage op deze vragenlijst is daarom 100%. De onafhankelijke en controle variabelen zijn op een eerder tijdstip gemeten dan de afhankelijke variabele. Hierdoor kunnen we zekerder zijn over de tijdsvolgorde van de veronderstelde effecten.

Selecties

De dataset 'achtergrond variabelen' is ingevuld door 11001 respondenten, de dataset 'personality' is ingevuld door 5075 respondenten en de dataset 'work and schooling' is ingevuld door 5832 respondenten. Na het samenvoegen van deze drie datasets zijn er 4304 respondenten die alle drie de vragenlijsten hebben ingevuld. Vervolgens zijn alle respondenten onder de 25 uitgesloten omdat een deel van hun nog geen opleiding heeft afgerond. Ook zijn respondenten boven de 65 uitgesloten omdat de meeste mensen uit deze leeftijdsgroep buiten de beroepsbevolking vallen. Voor hen speelt de privé- werk balans speelt dus geen, of maar een hele kleine rol. Het onderzoeken van deze groep was daarom theoretisch minder relevant. Als laatste zijn respondenten met missende waarden op minstens één van de variabelen uitgesloten. Na deze selecties is de uiteindelijke sample 2963 respondenten. De uiteindelijke sample bestaat uit 1225 mannen (45.5%) en 1468 vrouwen (54.5%). 491 respondenten hebben een migratieachtergrond (18.2%).

Operationalisering

Afhankelijke variabele

De operationalisering van subjectief welzijn is afgeleid van het onderzoek van Serie, Pleysier, Put, en de Ruiter (2020). Subjectief welzijn is geoperationaliseerd als een optelsom van drie dimensies: algemene levenstevredenheid, (Diener, 1985) positief affect en negatief affect (Diener, 2009). Voor de eerste dimensie van het subjectief welzijn, algemene levenstevredenheid, is gebruik gemaakt van de 'satisfaction with life scale' (Diener, 1985). Dit is een schaal van 5 variabelen die samen de algemene levenstevredenheid van de respondenten meten. De schaal bestaat uit vijf stellingen, voorbeelden van de stellingen zijn: 'alles bij elkaar genomen is mijn leven bijna ideaal' en 'Ik ben tevreden met mijn leven'. De respondenten kunnen per stelling aangeven in welke mate ze het eens of oneens zijn. De antwoordschaal varieert van 1 tot 7. Een waarde van 1 betekent helemaal oneens en een waarde van 7 betekent helemaal eens. Dit leidt tot een somscore tussen 5 en 35. Hoe hoger de score, hoe hoger de algemene levenstevredenheid. Voor deze schaal is een betrouwbaarheidsanalyse gedaan en hieruit bleek een hoge interne consistentie (Cronbach's $\alpha = 0,91$).

Het tweede deel van subjectief welzijn is emotioneel welzijn. Deze is onderverdeeld in negatief affect en positief affect. Om dit te meten is respondenten gevraagd om van 5 positieve en 5 negatieve emoties aan te geven in hoeverre ze deze emoties ervaren. Voorbeelden van positieve emoties zijn trots en enthousiast, voorbeelden van negatieve emoties zijn verontrust en overstuur. Een waarde van 1 betekent dat ze deze emotie helemaal niet ervaren en een waarde van 7 betekent dat ze deze emotie heel sterk ervaren. Door het optellen van de scores ontstaan twee schalen, een positieve emotie-schaal en een negatieve emotie-schaal. Beiden hebben een waarde tussen de 5 en 35. Voor beide schalen is een betrouwbaarheidsanalyse gedaan. Uit de analyses bleek dat zowel de positieve emotie-schaal (Cronbach's $\alpha = .794$) en de negatieve emotie-schaal (Cronbach's $\alpha = .879$) een hoge interne consistentie hebben.

Om tot een totaalscore van subjectief welzijn te komen worden als eerste de scores van algemene levenstevredenheid en de positieve emotie-schaal bij elkaar opgeteld. Vervolgens

wordt de score op de negatieve emotie schaal hiervan afgetrokken. Deze berekening resulteerde in een minimale score van -25 en een maximale score van 65. Om de interpretatie makkelijker te maken is de schaal omgerekend naar een index tussen de 0 en 90. Een waarde van 0 geeft de laagste subjectieve welzijn aan en 90 het hoogste.

Onafhankelijke variabelen

De onafhankelijke variabele is menselijk kapitaal. Deze is, zoals in veel andere wetenschappelijke onderzoeken (Bozeman, Dietz, & Gaughan, 1999), geoperationaliseerd als het aantal jaren opleiding dat iemand gevolgd heeft. Dit is gemeten met de vraag: 'Wat is de hoogste opleiding die u voltooid heeft met diploma of getuigschrift?'. Deze vraag had 28 antwoordcategorieën. Voor alle opties is het aantal jaren opleiding berekend. De variabele is gehercodeerd zodat aan elke categorie een aantal jaren gevolgde opleiding toegekend wordt. Bij de waarde 3 'lager en voortgezet speciaal onderwijs' en 28 'anders' kan het aantal jaren gevolgd onderwijs behoorlijk verschillen. Omdat het niet goed mogelijk is een accurate waarde aan deze twee antwoordopties toe te kennen, zijn deze twee waarden gecodeerd als missende waarden.

Voor de eerste moderator variabele, leeftijd is gebruik gemaakt van een variabele waar de respondenten konden aangeven in welke CBS-leeftijdscategorie ze hoorden. De leeftijdsgroepen zijn 14 jaar en jonger, 15-24 jaar, 25-34 jaar, 35-44 jaar, 45-54 jaar, 55-64 jaar en 65 jaar en ouder. Omdat de jongste twee leeftijdsgroepen mogelijk nog niet hun opleiding hebben afgerond, zijn deze leeftijdsgroepen niet relevant voor dit onderzoek. De leeftijdsgroep 65 jaar en ouder valt niet onder de beroepsbevolking is daarom ook niet relevant. Deze leeftijdsgroepen zijn daarom niet meegenomen in de analyse. De variabele is gehercodeerd zodat er 3 leeftijdsgroepen ontstaan. Deze leeftijdsgroepen zijn jong (25-34), midden (35-54) en oud (55-64).

De tweede moderatorvariabele, geslacht is gemeten met de vraag 'wat is uw geslacht?' De antwoordopties zijn 'man' en 'vrouw'. Hier is een dummy variabele 'vrouw' van gemaakt waarbij 'man' de waarde 0 heeft en 'vrouw' de waarde 1.

De intersectionele groepen zijn aangemaakt door de variabele 'geslacht' en de variabele 'leeftijd' te combineren. Hier zijn zes dummy variabelen van gemaakt: jonge mannen, jonge vrouwen, mannen uit de middelste leeftijdsgroep, vrouwen uit de middelste leeftijdsgroep, oudere mannen en oudere vrouwen.

Controle variabelen

Om te controleren voor etnische verschillen in subjectief welzijn en menselijk kapitaal is migratieachtergrond toegevoegd aan de analyse. Uit onderzoek blijkt dat mensen met een migratieachtergrond een lager subjectief welzijn rapporteren (Hadjar & Backes, 2013). In de LISS data worden definities van het CBS gehanteerd. Respondenten gaven aan of ze autochtoon zijn, of ze eerste of tweede generatie migranten met een westerse achtergrond zijn en of ze eerste of tweede generatie migranten met een niet-westerse achtergrond zijn. Voor dit onderzoek is geen onderscheid gemaakt tussen eerste- en tweede generatie en westerse en niet-westerse migranten. De variabele migratieachtergrond heeft hierdoor twee waarden. Deze waarden zijn 'mensen zonder migratieachtergrond' en 'mensen met een migratieachtergrond'. De tweede controlevariabele is werkloosheid. Onderzoek heeft uitgewezen dat mensen met een baan een hoger subjectief welzijn rapporteren dan mensen zonder baan (Clark, Chatterjee, Martin, & Davis, 2019). De variabele meet of de respondent wel of niet werkt. De variabele is zo gecodeerd dat de waarde 0 betekent dat de respondent niet werkt en 1 betekent dat de respondent wel werkt.

Analyse

Om de hypothesen te testen wordt ten eerste een baseline model geschat. Dit is model 0. In dit model wordt een regressie analyse gedaan met subjectief welzijn als afhankelijke variabele en menselijk kapitaal als onafhankelijke variabele. Hiermee wordt getest hoe groot het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn is. Vervolgens wordt gebruik gemaakt van drie sets regressieanalyses. De eerste set aan modellen kijkt naar geslachtsverschillen in subjectief welzijn. In model 1 worden de variabelen werk en migratieachtergrond toegevoegd om te

controleren voor schijneffecten. In model 2g wordt de variabele geslacht toegevoegd aan de analyse. Hiermee wordt getest of geslacht een significant deel van de variantie in subjectief welzijn verklaard. In model 3g wordt het interactie-effect van menselijk kapitaal en geslacht toegevoegd aan de analyse en testen we hypothese 2.

De tweede set aan modellen kijkt naar leeftijdsverschillen in subjectief welzijn. In model 2l wordt leeftijd toegevoegd. Leeftijd is ingedeeld in drie groepen; jong, midden en oud. Jong en oud zijn ingevuld in de analyse, de middelste leeftijdsgroep is de referentiecategorie. In model 3l worden de interactie-effecten van menselijk kapitaal met de jongste en oudste leeftijdsgroep toegevoegd. Met dit laatste model wordt hypothese 3 *getest*.

De derde set aan modellen kijkt naar zowel leeftijds- als geslachtsverschillen in subjectief welzijn. In model 2i worden de zes intersectionele groepen toegevoegd. Hierdoor wordt duidelijk hoeveel variantie van het subjectief welzijn extra verklaard kan worden door de intersectionele groepen. Dit model wordt gebruikt om hypothese 1 te testen. In model 3i worden de interactie-effecten van menselijk kapitaal en de zes intersectionele groepen toegevoegd. Met dit model wordt hypothese 4 *getest*.

Resultaten

Voordat de analyses zijn uitgevoerd is eerst een one-sample t-test uitgevoerd voor de variabele subjectief welzijn om te controleren of er geen specifieke groepen zijn uitgesloten door de selecties. Uit de analyse blijkt dat het gemiddelde van subjectief welzijn na de selecties ($M=60.876$; $SD= 12.074$), niet significant verschilt van het gemiddelde voor de selecties ($M=61.255$; $T(2692)= -1.630$; $p=.103$). Er zijn dus geen specifieke groepen uitgesloten van de analyse. De beschrijvende statistieken zijn te vinden in tabel 1.

Tabel 1: beschrijvende statistieken (n= 2693)

Gemiddelde	Standaard afwijking	Minimum	Maximum
------------	------------------------	---------	---------

Subjectief welzijn	60.8760	12.07374	7.00	90.00
Menselijk kapitaal	14.6019	2.69274	.00	22.00
Vrouw	.5451		.00	1.00
Jong	.1768		.00	1.00
Midden	.4523		.00	1.00
Oud	.3361		.00	1.00
Migratie achtergrond	.1823		.00	1.00
Werkt	.7371		.00	1.00
Jonge vrouw	.1043		.00	1.00
Jonge man	.0724		.00	1.00
Midden vrouw	.2484		.00	1.00
Midden man	.2039		.00	1.00
Oude vrouw	.1786		.00	1.00
Oude man	.1574		.00	1.00

Als eerste wordt een baseline model geschat. In model 0 is subjectief welzijn de afhankelijke variabele en menselijk kapitaal de onafhankelijke variabele. Menselijk kapitaal voorspelt een significant deel van de variantie in subjectief welzijn ($F(1.2691) = 28.486, p < .001$), echter wordt slechts 0.5 procent van de variantie in subjectief welzijn verklaard door menselijk kapitaal ($R^2 = .005$). Een klein deel van de variantie van subjectief welzijn wordt verklaard door verschillen in menselijk kapitaal. Voor elk jaar dat iemand langer een opleiding volgt, neemt zijn of haar score op subjectief welzijn toe met 0.342 ($B = .342, p < .001$).

Geslachtsverschillen worden getest in de modellen geïndexeerd met g. In model 1g zijn de controlevariabelen migratieachtergrond en werkloosheid toegevoegd. Door deze toevoeging verklaart het model nu 4.1% van de variantie van subjectief welzijn ($R^2 = .041$). Door deze toevoeging verklaart het model de variantie van subjectief welzijn significant beter

($F_{change}(1.2691) = 15.754, p < .001$). Mensen met een migratieachtergrond rapporteren een lager subjectief welzijn dan mensen zonder migratieachtergrond ($B = -3.515, p < .001$). Mensen die werkend zijn rapporteren een hoger subjectief welzijn dan mensen zonder werk ($B = 4.042, p < .001$). Na toevoeging van deze controlevariabelen is het positieve effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn nog steeds significant, maar klein ($B = 0.196, p < 0.05$).

In model 2g is de variabele geslacht toegevoegd. Deze toevoeging van geslacht aan het model is niet significant ($F(1,2688)=1.2688, p = .771$), de verklaarde variantie neemt zelfs af. Het model verklaart nu nog 3.9% van de variantie ($R^2 = .039$). Er is dus geen verschil in subjectief welzijn tussen mannen en vrouwen. In model 3g is een interactie effect van menselijk kapitaal en geslacht toegevoegd. Hiermee wordt hypothese 2 getest. De verklaarde variantie blijft 3,9%, de toevoeging van het interactie effect is niet significant ($F(1.2687)=.477, p = .490$). Het positieve effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn is hetzelfde voor mannen en vrouwen ($B = -.118, p = .531$). Er is dus geen bewijs gevonden voor hypothese 2.

Leeftijdverschillen worden getest in de modellen geïndexeerd met een I. In model 2I zijn de jongste en oudste leeftijdsgroepen toegevoegd aan de regressie analyse. Door deze toevoeging kunnen we 4.5% van de variantie verklaren ($R^2 = .045$). Het model verklaart de variantie van subjectief welzijn significant beter dan model 1 ($F(2.2687)=8.619, p < .001$). Leeftijd voorspelt een significante mate van variantie in het subjectief welzijn. Mensen uit de oudste leeftijdsgroep scoren gemiddeld 1.678 hoger op subjectief welzijn dan mensen uit de middelste leeftijdsgroep ($B = 1.678, p = .001$). De jongste leeftijdsgroep verschilt niet significant van de middelste leeftijdsgroep ($B = -.968, p = .129$). In model 3I zijn interactie effecten van menselijk kapitaal met de jongste, en oudste leeftijdsgroep toegevoegd. Na deze toevoegingen verklaart het model de variantie van subjectief welzijn niet significant beter ($F(2.2685)=1.175, p = .309$), de verklaarde variantie blijft 4.5% ($R^2 = .045$). Er is geen verschil in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn tussen de jongste en middelste leeftijdsgroep ($B = .383, p = .159$) en tussen de middelste en de oudste leeftijdsgroep ($B = .185, p = .328$). Er wordt dus geen bewijs gevonden voor hypothese 3. De resultaten van de boven genoemde regressie analyses zijn te vinden in tabel 2.

Tabel 2: Resultaten

	Model				Model	
	0	1	2g	3g	2i	3i
Directe effecten						
Menselijk kapitaal	.342*** (.000)	.196* (.024)	.196* (.024)	.261* (.042)	.265** (.003)	.152 (.211)
Migratieachtergrond		-3.515*** (.000)	-3.519*** (.000)	-3.517*** (.000)	-3.257*** (.000)	-3.245*** (.000)
Werkend		4.042*** (.000)	4.018*** (.000)	4.039*** (.000)	4.305*** (.000)	4.282*** (.000)
Geslacht			-.135 (.771)	1.595 (.531)		
Jong					-.968 (.129)	-6.851 (.107)
Oud					1.678** (.001)	-.985 (.719)
Interactie-effecten						
HC_vrouw				-.118 (.490)		
HC_jong						.383 (.159)
HC_oud						.185 (.328)
Model informatie						
R ²	.005	.040	.039	.039	.045	.045

N=2693, *p < 0.05, **p < 0.01 *** p < 0.001

Vervolgens testen we de combinatie van leeftijds- en geslachtsverschillen, deze zijn geïndexeerd met een i. In model 2i zijn de intersectionele groepen toegevoegd aan de analyse. Deze groepen zijn jonge mannen, jonge vrouwen, mannen uit de middelste leeftijdsgroep, vrouwen uit de middelste leeftijdsgroep, oudere mannen en oudere vrouwen. De groep mannen uit de middelste leeftijdscategorie fungeert als referentiecategorie. Door deze toevoeging kan de variantie in subjectief welzijn significant beter verklaard worden dan model 1 ($F_{change}(5.2684)=$

4.378, $p = .001$). De totale verklaarde variantie is nu 4.6% ($R^2 = .046$), het model verklaart ook meer van de variantie in subjectief welzijn dan model 2g ($R^2 = .039$) en model 2l ($R^2 = .045$). Uit dit model blijkt dat mensen met meer menselijk kapitaal een hoger subjectief welzijn rapporteren ($B = .276, p = .002$). Per jaar gevolgde opleiding, neemt het subjectief welzijn met .276 toe. Hiermee vinden we bewijs voor Hypothese 1. Verder scoren jonge vrouwen significant lager op subjectief welzijn dan mannen uit de middelste leeftijdsgroep ($B = -2.016, p = .018$). Vrouwen uit de oudste leeftijdsgroep scoren juist significant hoger op subjectief welzijn dan mannen uit de middelste leeftijdsgroep ($B = 1.791, p = .015$). De overige groepen verschillen niet significant van mannen uit de middelste leeftijdsgroep. In model 3i zijn interactie effecten van menselijk kapitaal en de zes intersectionele groepen toegevoegd aan de analyse. Het interactie effect van mannen uit de middelste leeftijdsgroep en menselijk kapitaal is de referentiecategorie. Met deze toevoeging kan de variantie van subjectief welzijn significant beter verklaard worden ($F_{change}(5.2679) = 3.711, p = .002$). Dit model verklaart nu 5% van de totale variantie van subjectief welzijn ($R^2 = .055$). Voor mannen uit de middelste leeftijdsgroep heeft menselijk kapitaal een positief effect op hun subjectief welzijn ($B = .339, p = .023$). Elk jaar dat zij langer een opleiding volgen, neemt hun subjectief welzijn toe. Dit effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn verschilt niet significant met de groepen jonge mannen, jonge vrouwen, vrouwen uit de middelste leeftijdsgroep en oudere mannen. Dit betekent dat voor al deze groepen geldt dat hoe meer menselijk kapitaal ze bezitten, hoe hoger subjectief welzijn ze rapporteren. Er wordt dus geen bewijs gevonden voor hypothese 4. Voor oudere vrouwen verschilt het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn wel significant van mannen uit de middelste leeftijdsgroep ($B = -.343, p < .001$). Alleen voor oudere vrouwen leidt het hebben van meer menselijk kapitaal niet tot een hoger subjectief welzijn. De volledige resultaten van deze analyse zijn te vinden in tabel 3.

Tabel 3: Resultaten intersectionele analyses

Model	
2i	3i

Directe effecten		
Menselijk kapitaal	.276* (.002)	.339* (.023)
Migratieachtergrond	-3.261*** (.000)	-4.240*** (.000)
Werkend	4.296*** (.000)	4.649*** (.000)
Jonge mannen	-.176 (.855)	-11.034 (.088)
Jonge vrouwen	-2.016* (.018)	-7.916 (.143)
Midden mannen	<i>ref.</i>	<i>ref.</i>
Midden vrouwen	-.558 (.394)	-3.549 (.268)
Oude mannen	.958 (.197)	-4.032 (.259)
Oude vrouwen	1.791* (.015)	-2.379 (.061)
Interactie- effecten		
Menselijk Kapitaal * ...		
... Jonge Vrouwen		.096 (.782)
... jonge Mannen		.421 (.317)
... Midden Vrouwen		-.089 (.684)
... Midden Mannen		<i>ref.</i>
... Oude Vrouwen		-.343*** (.000)
... Oude Mannen		.050 (.840)
Model informatie		
R ²	.046	.050
<i>N=2693, *p < 0.05, **p < 0.01 *** p < 0.001</i>		

Conclusie

In deze paper is onderzocht of er intersectionele geslachts- en leeftijdsverschillen zijn in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Hiervoor is een kwantitatief onderzoek uitgevoerd waarvoor gebruik is gemaakt van data van het LISS-panel.

Om antwoord te geven op de hoofdvraag is allereerst gekeken naar het hoofdeffect. Dit is het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Uit de regressieanalyse blijkt dat het hebben van meer menselijk kapitaal ook in Nederland leidt tot een hoger subjectief welzijn, al is dit effect niet heel groot. Er wordt dus bewijs gevonden voor hypothese 1. Dit is in lijn met de theorie. Mensen met meer menselijk kapitaal zijn beter in staat om hun persoonlijke en professionele doelen te halen en bevredigen hun behoefte aan zelfactualisatie. Hierdoor rapporteren ze een hoger subjectief welzijn.

Ten tweede is gekeken naar de verschillen in subjectief welzijn tussen mannen en vrouwen. Uit de analyses blijkt dat er geen verschil in subjectief welzijn is tussen mannen en vrouwen. Daarnaast zijn er ook geen genderverschillen in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Voor zowel mannen als vrouwen geldt dat menselijk kapitaal leidt tot een hoger subjectief welzijn. Er is dus geen bewijs gevonden voor hypothese 2. Vrouwen in Nederland ervaren dus minder hinder van discriminatie dan van te voren verwacht en profiteren wel van menselijk kapitaal. Genderrollen spelen een minder grote rol in Nederland dan verwacht was aan de hand van het theoretisch kader. Ook vrouwen kunnen door het hebben van meer menselijk kapitaal beter hun doelen bereiken wat leidt tot een hoger subjectief welzijn.

Ten derde is gekeken naar leeftijdsverschillen in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Er zijn geen leeftijdsverschillen gevonden in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Alle leeftijdsgroepen profiteren van het positieve effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Er is dus geen bewijs gevonden voor hypothese 3. Wel bleek uit de analyse dat de oudste leeftijdsgroep een hoger subjectief welzijn rapporteert dan de jongste en middelste leeftijdsgroep. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat deze groep een betere balans heeft tussen werk en sociaal leven (Richert-Kaźmierska & Stankiewicz, 2016). Een andere verklaring is dat kinderen van mensen uit de oudste leeftijdsgroep vaak al het ouderlijk

huis hebben verlaten, waardoor deze groep minder tijdsdruk ervaart en de werk-privé balans hierdoor beter is. Deze leeftijdsgroep heeft daarom meer tijd om hun doelen te behalen (Musick, Meier, & Flood, 2016), wat weer leidt tot een hoger subjectief welzijn (Neubauer & Voss, 2018).

Als laatste is gekeken naar intersectionele verschillen in subjectief welzijn. De groepen jonge mannen, jonge vrouwen, mannen uit de middelste leeftijdsgroep, vrouwen uit de middelste leeftijdsgroep, oudere mannen en oudere vrouwen zijn onderzocht. Uit de analyse blijkt dat voor alle groepen geldt dat meer menselijk kapitaal leidt tot een hoger subjectief welzijn, behalve voor de groep oudere vrouwen. Vrouwen uit de middelste leeftijdsgroep profiteren dus evenveel van hun menselijk kapitaal als de meeste andere groepen. Er is dus geen bewijs gevonden voor hypothese 4. Deze bevinding toont de relevantie van intersectionaliteitstheorie aan. Deze stelt dat de sociale categorieën geslacht en leeftijd met elkaar kruisen en unieke sociale identiteiten creëren. Deze unieke identiteiten kunnen variërende ongelijkheidseffecten ervaren. Door naar de intersectionele groepen te kijken hebben we kunnen concluderen dat er inderdaad verschillen zijn tussen deze groepen. Oudere vrouwen profiteren namelijk niet van hun menselijk kapitaal. Wanneer individueel naar geslacht en leeftijd werd gekeken, werd er geen verschil gevonden in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Het intersectionele perspectief draagt dus bij aan een beter begrip van ongelijkheidsverschillen.

Op basis van het voorgaande kan geconcludeerd worden dat er inderdaad intersectionele geslachts- en leeftijdsverschillen zijn in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn. Bij oudere vrouwen heeft menselijk kapitaal namelijk geen effect op hun subjectief welzijn terwijl menselijk kapitaal bij de andere groepen wel een positief effect heeft. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat men over het algemeen ervan uit gaat dat wanneer mensen ouder worden, hun mentale capaciteit afneemt, hun reflexen langzamer worden, dat ze minder gedreven zijn en minder ambitie hebben (Barnett, 2005). Dit geldt zowel voor mannen als vrouwen, echter worden mannen die succesvol zijn geweest in mannelijke beroepen juist gezien als wijs en zeer vaardig. Zij genieten een hoge status en zijn zeer gewild als leiders en mentoren. Oudere vrouwen daarentegen die succesvol zijn geweest in meer vrouwelijke beroepen zoals

het onderwijs, worden gezien als ouderwets en niet meer van deze tijd. Bij oudere vrouwen wordt niet de assumptie gemaakt dat zij door hun ervaring wijzer en vaardiger zijn (Barnett, 2005). Dit kan een verklaring zijn waarom oudere vrouwen niet kunnen profiteren van hun menselijk kapitaal. Om zekerder te zijn over de onderliggende mechanismen die verklaren waarom menselijk kapitaal bij oudere vrouwen niet leidt tot een hoger subjectief welzijn is vervolg onderzoek nodig.

Discussie

Dit onderzoek heeft zowel beperkingen als sterke punten. Een beperking is dat bepaalde groepen in het sample ondervertegenwoordigd zijn. Om intersectionele verschillen te onderzoeken zijn de respondenten verdeeld in zes groepen. Sommige van deze groepen zijn redelijk klein. Aangezien het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn vrij klein is, is het mogelijk dat er niet genoeg power is om significante verschillen aan te tonen. Het is daarom mogelijk dat er in de werkelijkheid meer verschillen tussen intersectionele groepen zijn dan dat dit onderzoek heeft uitgewezen.

Een sterk punt van dit onderzoek is dat de respondenten in het onderzoek volledig willekeurig geselecteerd zijn. Alle huishoudens die permanent in Nederland verblijven en waarvan minstens één persoon Nederlands spreekt hebben een kans om geselecteerd te worden voor deelname. De data zijn daarom representatief voor heel Nederland. Ten tweede zijn de data longitudinaal, de respondenten vullen elk jaar opnieuw dezelfde vragenlijsten in. Dit biedt de mogelijkheid om menselijk kapitaal op een eerder tijdstip te meten dan het subjectief welzijn. Hierdoor is er meer zekerheid over de tijdsvolgorde van de veronderstelde effecten. Als laatste bevat het LISS-panel een vragenlijst over persoonlijkheid. In deze vragenlijst wordt onder andere uitgebreid informatie verzameld over verschillende dimensies van subjectief welzijn, zoals evaluaties van levenstevredenheid, positief affect en negatief affect. Het subjectief welzijn kan daarom uitstekend gemeten worden. Al met al levert deze paper een waardevolle bijdrage aan de wetenschappelijke kennis van intersectionele verschillen in het effect van menselijk kapitaal op het subjectief welzijn.

Literatuurlijst

Amir Kiaei, Y. (2014). The Relationship between Metacognition, Self-Actualization, and Well-Being among University Students: Reviving Self-Actualization as the Purpose of Education. *FIU Electronic Theses and Dissertations*. Published.
<https://doi.org/10.25148/etd.fi14040889>

- Barnett, R. C. (2005). Ageism and sexism in the workplace. *Ageism in the New Millennium*, 25–30. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/profile/Rosalind-Barnett-3/publication/297845615_Ageism_and_sexism_in_the_workplace/links/570fd6b808ae19b18693849a/Ageism-and-sexism-in-the-workplace.pdf
- Blackstone, A. M. (2003). *Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments*. Geraadpleegd van https://digitalcommons.library.umaine.edu/soc_facpub/1/
- Blanchflower, D. G., & Oswald, A. J. (2008). Is well-being U-shaped over the life cycle? *Social Science & Medicine*, 66(8), 1733–1749. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.01.030>
- Blau, F., Gielen, A. C., & Zimmerman, K. F. (2016). Gender, Inequality, and Wages. *OUP Catalogue*. Published. Geraadpleegd van <https://ideas.repec.org/b/oxp/obooks/9780198779971.html>
- Bozeman, B., Dietz, J. S., & Gaughan, M. (1999). Scientific and Technical Human Capital: An Alternative Model for Research Evaluation. *International Journal of Technology Management*, 1–46. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/profile/Barry-Bozeman/publication/247832378_Scientific_and_technical_human_capital_An_alternative_model_for_research_evaluation/links/0f3175383ca0b714a7000000/Scientific-and-technical-human-capital-An-alternative-model-for-research-evaluation.pdf
- Brown, T. H., & Hargrove, T. W. (2013). Multidimensional Approaches to Examining Gender and Racial/Ethnic Stratification in Health. *Women, Gender, and Families of Color*, 1(2), 180–206. Geraadpleegd van <https://www.researchgate.net/profile/Tyson-Brown->

3/publication/259748023_Multidimensional_Approaches_to_Examining_Gender_and_RacialEthnic_Stratification_in_Health/links/5b1694e0a6fdcc31bbf5af13/Multidimensional-Approaches-to-Examining-Gender-and-Racial-Ethnic-Stratification-in-Health.pdf

Brown, T., Richardson, L., Hargrove, T., & Thomas, C. (2016). Using Multiplehierarchy Stratification and Life Course Approaches to Understand Health Inequalities: The Intersecting Consequences of Race, Gender, SES, and Age. *Journal of Health and Social Behavior*, 57, 200–222. <https://doi.org/10.1177/0022146516645165>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015). *Kwaliteit van leven 2015*. Auteur. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2015/39/kwaliteit-van-leven-2015>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019, 8 maart). *Evenveel vrouwen als mannen met hbo- of wo-diploma*. Geraadpleegd op 4 juni 2021, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/10/evenveel-vrouwen-als-mannen-met-hbo-of-wo-diploma>

Clark, B., Chatterjee, K., Martin, A., & Davis, A. (2019). How commuting affects subjective wellbeing. *Transportation*, 47(6), 2777–2805. <https://doi.org/10.1007/s11116-019-09983-9>

Cummins, R. A. (2000). Personal Income and Subjective Well-being: A Review. *Journal of Happiness Studies*, 1(2), 133–158. <https://doi.org/10.1023/a:1010079728426>

Diekman, A. B., Goodfriend, W., & Goodwin, S. (2004). Dynamic stereotypes of power: Perceived change and stability in gender hierarchies. *Sex Roles*, 50(3-4), 201- 215. [doi:10.1023/b:sers.0000015552.22775.44](https://doi.org/10.1023/b:sers.0000015552.22775.44)

Diener, E. (2009). *Assessing Well-Being* (2009 ed.). New York, Verenigde Staten: Springer Publishing.

Eagly, A. H. (2013). *Sex Differences in Social Behavior* (1ste ed.). Geraadpleegd van [https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=sf8oxcuiSIsC&oi=fnd&pg=PR3&dq=Eagly,+A.+H.+\(2013\).+Sex+differences+in+social+behavior:+A+social-role+interpretation.+London:+Psychology+Press.&ots=5yzhxm3dsV&sig=twjGLQTi8IyaLTdbiH2-EaA-6HQ#v=onepage&q&f=false](https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=sf8oxcuiSIsC&oi=fnd&pg=PR3&dq=Eagly,+A.+H.+(2013).+Sex+differences+in+social+behavior:+A+social-role+interpretation.+London:+Psychology+Press.&ots=5yzhxm3dsV&sig=twjGLQTi8IyaLTdbiH2-EaA-6HQ#v=onepage&q&f=false)

Galatzer-Levy, I. R., Mazursky, H., Mancini, A. D., & Bonanno, G. A. (2011). What we don't expect when expecting: Evidence for heterogeneity in subjective well-being in response to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 25(3), 384–392.
<https://doi.org/10.1037/a0023759>

Garcia-Retamero, R., & López-Zafra, E. (2006). Prejudice against Women in Male-congenial Environments: Perceptions of Gender Role Congruity in Leadership. *Sex Roles*, 55(1–2), 51–61. <https://doi.org/10.1007/s11199-006-9068-1>

Graham, C., & Chattopadhyay, S. (2013). Gender and well-being around the world. *International Journal of Happiness and Development*, 1(2), 212.
<https://doi.org/10.1504/ijhd.2013.055648>

Gröpel, P., & Kuhl, J. (2009). Work-life balance and subjective well-being: The mediating role of need fulfilment. *British Journal of Psychology*, 100(2), 365–375.
<https://doi.org/10.1348/000712608x337797>

Hadjar, A., & Backes, S. (2013). Migration Background and Subjective Well-Being A Multilevel Analysis Based on the European Social Survey. *Comparative Sociology*, 12(5), 645–676.
<https://doi.org/10.1163/15691330-12341279>

Hankivsky, O. (2014). *INTERSECTIONALITY 101*. Geraadpleegd van
https://www.researchgate.net/profile/Olena-Hankivsky/publication/279293665_Intersectionality_101/links/56c35bda08ae602342508c7f/Intersectionality-101.pdf

Ibrahim, S., & Tiwari, M. (Eds.). (2014). The Capability Approach. *Munich Personal RePEc Archive*, 206–230. <https://doi.org/10.1057/9781137001436>

Ivanova, I. (2016). Non-formal Education. *Russian Education & Society*, 58(11), 718–731.
<https://doi.org/10.1080/10609393.2017.1342195>

King, D. (1988). Multiple Jeopardy, Multiple Consciousness: The Context of a Black Feminist Ideology. *Signs*, 14(1), 42-72. Geraadpleegd van <http://www.jstor.org/stable/3174661>

Lanzi, D. (2007). Capabilities, human capital and education. *The Journal of Socio-Economics*, 36(3), 424–435. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2006.12.005>

Lochner, L. (2004). EDUCATION, WORK, AND CRIME: A HUMAN CAPITAL APPROACH*. *International Economic Review*, 45(3), 811–843.
<https://doi.org/10.1111/j.0020-6598.2004.00288.x>

- Meisenberg, G., & Woodley, M. A. (2014). Gender Differences in Subjective Well-Being and Their Relationships with Gender Equality. *Journal of Happiness Studies*, 16(6), 1539–1555. <https://doi.org/10.1007/s10902-014-9577-5>
- Musick, K., Meier, A., & Flood, S. (2016). How Parents Fare. *American Sociological Review*, 81(5), 1069–1095. <https://doi.org/10.1177/0003122416663917>
- Neubauer, A. B., & Voss, A. (2018). The Structure of Need Fulfillment. *European Journal of Psychological Assessment*, 34(4), 220–228. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000326>
- Pinquart, M., & Sorensen, S. (2001). Gender Differences in Self-Concept and Psychological Well-Being in Old Age: A Meta-Analysis. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 56(4), P195–P213. <https://doi.org/10.1093/geronb/56.4.p195>
- Richert-Kaźmierska, A., & Stankiewicz, K. (2016). Work–life balance: Does age matter? *Work*, 55(3), 679–688. <https://doi.org/10.3233/wor-162435>
- RoSa vzw. (2021, 9 februari). *Intersectionaliteit*. Geraadpleegd van <https://rosavzw.be/nl/themas/feminisme/intersectionaliteit>
- Serie, C., Pleysier, S., Put, J., & de Ruiter, C. (2020). Welzijn, primaire levensbehoeften en delinquentie bij adolescenten. *Tijdschrift voor Criminologie*, 62(2–3), 298–324. <https://doi.org/10.5553/tvc/0165182x2020062203009>
- Stephoe, A., Deaton, A., & Stone, A. A. (2015). Subjective wellbeing, health, and ageing. *The Lancet*, 385(9968), 640–648. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(13\)61489-0](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(13)61489-0)

van Beuningen, J. (2018). *Subjectief welzijn: tevredenheid, zinvolheid en affecten*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2018/subjectief-welzijn-tevredenheid-zinvolheid-en-affecten>

Verlet, D., & Callens, M. (2010). *De kwaliteit van het leven, een mozaïek van het dagelijks leven*. Josée Lemaître. Geraadpleegd van <https://archieff-algemeen.omgeving.vlaanderen.be/xmlui/bitstream/handle/acd/229768/SVR-studie%20De%20kwaliteit%20van%20het%20leven.pdf?sequence=1>

Verlet, D., Devos, C., & Reynaert, H. (2005). Het meten van de effecten van lokaal beleid doormiddel van subjectieve indicatoren. *Tijdschrift voor sociologie*, 1–40. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/publication/294141728_Het_meten_van_de_effect_en_van_lokaal_beleid_door_middel_van_subjectieve_indicatoren

von dem Knesebeck, O., Verde, P. E., & Dragano, N. (2006). Education and health in 22 European countries. *Social Science & Medicine*, 63(5), 1344–1351.
<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2006.03.043>

Western, M., & Tomaszewski, W. (2016). Subjective Wellbeing, Objective Wellbeing and Inequality in Australia. *PLOS ONE*, 11(10), e0163345.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0163345>

Yakovlev, P., & Leguizamon, S. (2012). Ignorance is not bliss: On the role of education in subjective well-being. *The Journal of Socio-Economics*, 41(6), 806–815.
<https://doi.org/10.1016/j.socec.2012.08.009>

Zacher, H., & Rudolph, C. W. (2021). Individual differences and changes in subjective wellbeing during the early stages of the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 76(1), 50–62.
<https://doi.org/10.1037/amp0000702>

Zwaag, V. K. (1970, 21 augustus). *Digibron.nl*, *Aristoteles: hoogste welzijn van mens ligt in de staat*. Geraadpleegd op 6 mei 2021, van
https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/id/tag:Zicht,20121201:newsml_0a455fe2760f993126abcf685c19eeb0